

ПРИМЛ	14.05.2014.		
СРТ ЈЕД	ПРОГ	ЛОСТ	
02	994		

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ

На седници Наставно-научног већа Правног факултета у Нишу која је одржана 24.априла 2014. године одлуком број 01-815/15-2014 на основу члана 209. Статута Правног факултета у Нишу формирана је Комисија за оцену подобности докторске дисертације под називом : "Одговорност за међународна кривична дела" кандидата Горана Ђорђевића за јавну одбрану.

Комисија, после детаљног прегледа докторске дисертације, Наставно-научном већу подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

Докторска дисертација под називом "Одговорност за међународна кривична дела" кандидата Горана Ђорђевића написана је на 441 страници компјутерски обрађеног текста, уз одговарајући проред, са укупно 1460 напомена у фуснотама углавном библиографског карактера. Литерарну подлогу овога рада чини укупно 221 домаћи и инострани извор - уџбеници, књиге, монографије, приручници, коментари закона, збирке закона, збирке судске праксе, међународни документи, пресуде међународних кривичних судова и електронски извори, уз друге бројне научне и стручне радове објављене у часописима, реферате са саветовања и више законских прописа.

Ради се о правнотеоријској и судскопрактичној анализи једног од најзначајнијих института општег дела међународног кривичног права – појма, елемената, карактеристика и врста одговорности физичких и правних лица, те граница њихове кажњивости за међународна кривична дела (злочин агресије, злочин геноцида, злочин против човечности и ратни злочини) која спадају у најтежа кривична дела данашњице.

Историја развоја људског друштва од најстаријих времена до данас је праћена ратовима у којима су поједине државе настајале, односно нестајале. Сва ратна збивања су праћена бројним жртвама и материјалним губицима на свим зараћеним странама. Стога се рано, иако спорадично, већ у периоду средњег века јављају прве идеје да се ограничи непотребна ратна разарања и људски губици, посебно међу цивилним становништвом. Но, тек у 19. веку ови напори добијају на значају када се на међународним конференцијама у Хагу и Женеви доноси више међународних докумената који утврђују правила за започињање, вођење и окончање рата. То хашко и женево право почиње да се примењује после Првог светског рата када је у одредбама Версајског мировног уговора била предвиђена обавеза сила Антанте да суде побеђеним државама, односно њиховим највишим политичким и војним руководиоцима. Период између два светска рата доноси нова међународна документа која постављају солидну основу за утврђивање кривичне одговорности и кажњивости за најтежа међународна кривична дела.

Незапамћени злочини у току Другог светског рата које су извршиле државе чланице Тројног пакта (Италија, Немачка и Јапан) широм света довеле су до потребе да државе победнице после окончања рата по први пут у оквиру наднационалног, међународног судског органа – Међународног војног суда у Нирнбергу и Међународног војног трибунала у Токију воде кривични поступак, утврђују кривичну одговорност појединаца (највиших политичких и војних руководиоца Трећег Рајха и царског Јапана) и појединих правних лица, изричу и извршавају казне (смртну казну и казну затвора у доживотном трајању или у одређеном трајању) за међународна кривична дела.

Послератни развој међународног кривичног права доноси низ међународних докумената који су ишли у три правца и то да се : 1) кодификују правила међународног ратног (хуманитарног) права, 2) утврди кодекс међународних злочина и систем кривичне одговорности и кажњивости њихових учинилаца и 3) формира међународни кривични суд као стални наддржавни судски орган у оквиру Организације уједињених нација, после низа више-мање успешних покушаја са *ad hoc* међународним цивилним или војним судовима. Доношењем Римског статута Међународног кривичног суда јула 1998. године и његовим ступањем на снагу јула 2002. године коначно је успостављен систем међународних кривичних дела : злочин агресије, злочин геноцида, злочин против човечности и ратни злочини, те систем кривичне одговорности и казни за њихове учиниоце, те формиран стални Међународни кривични суд са седиштем у Хагу. Поред њега, данас тренутно ради још неколико *ad hoc* међународних кривичних судова (трибунала) и то за : бившу СФР Југославију, Руанду, Источни Тимор, Сијера Леоне, Камбоџу, Ирак, Либан и неколико хибридних судова за : Косово и Босну и Херцеговину.

Све то указује на велики значај свеобухватног научног истраживања појма, елемената, правне природе, карактеристика, врста и основа кривичне одговорности и кажњивости учинилаца међународних кривичних дела као општих, основних института међународног кривичног права, посебно када се има у виду утицај резултата оваквих истраживања у правцу унапређивања кривичноправних решења у законском тексту *de lege ferenda* при реформи у области казненог права. Такође, ово истраживање, односно његови резултати имају одговарајући утицај и на судску праксу код правилног и законитог квалификовања животних ситуација и њиховог подвођења под правне одредбе о утврђивању кривичне одговорности и изрицању кривичних санкција за међународна кривична дела.

Структурално је рад подељен у седам глава уз увод и закључна разматрања. То су : 1) основи одговорности за међународна кривична дела, 2) извори одговорности за међународна кривична дела, 3) међународна кривична дела, 4) кривична одговорност организованих ентитета, 5) индивидуална кривична одговорност, 6) командна одговорност и 7) одговорност за заједнички злочиначки подухват.

У уводном делу (стр.1-6) кандидат Горан Ђорђевић је изложио проблем, предмет, циљ и методе научног истраживања, хипотетички оквир, варијабле и индикаторе, те научну и друштвену оправданост истраживања, где је истакао да од најстаријих времена до данашњих дана сва друштва покушавају да пронађу ефикасан, квалитетан и законит одговор у правцу сузбијања извршења међународних кривичних дела кроз утврђивање кривичне одговорности и кажњивости њихових учинилаца.

Ради се о друштвено опасним и противправним делатностима физичких и правних лица које су у правним изворима (међународним документима и кривичном законодавству) прописане као радње извршења појединих међународних кривичног дела : злочин агресије, злочин геноцида, злочин против човечности и ратни злочини. У даљем току уводног излагања кандидат је указао на широк спектар различитих питања која је обрадио у свом раду, а која практично одређују значај, природу, карактеристике и дomete примене правних решења у међународном и националном кривичном праву у прописивању одговорности и кажњивости за међународна кривична дела у теорији и пракси.

У раду су после уводних разматрања са методолошким оквиром истраживања, у првој глави под називом : "Основи одговорности за међународна кривична дела" (стр. 7-47) изложена, у две одвојене целине исцрпно и аргументовано, два основна питања која се односе на : 1) међународно кривично право (идеолошки основи, појмовно одређење, утицај доктрине људских права, космополитски карактер ове гране права и проблем трансформације рата у савременим друштвеним условима) и 2) систем међународних кривичних дела (појам, елементи, општи и посебни критеријуми за њихово разликовање и врсте).

У првој целини у оквиру ове главе систематски, исцрпно и прегледно кандидат је анализирао основна теоријска схватања бројних иностраних и домаћих аутора о анализираним питањима која се односе на међународно кривично право уопште као најмлађу грану казненог права. Другу целину у оквиру ове главе чини суптилна правна анализа појма, елемената, карактеристика, облика испољавања, врста и основа кривичне одговорности и кажњивости физичких и правних лица за поједина међународна кривична дела. Ову главу, као и све остале, кандидат је окончао закључним разматрањима на ком месту је сумарно изложио у кратким цртама посматрана и анализирана питања дајући свој коментар уз указивање на разлоге за прихватање или неприхватање појединих схватања и решења.

У другој глави под називом : "Извори одговорности за међународна кривична дела" (стр. 49-74) су темељно, прегледно и систематски анализирани основни и секундарни (помоћни, споредни) правни извори међународног кривичног права уопште, односно правни извори о кривичној одговорности и кажњивости за међународна кривична дела. У оквиру примарних правних извора кандидат је подробно анализирао следећа међународна документа : међународне уговоре, статуте ад хос трибунала за бившу СФР Југославију и Руанду, општа правна начела призната од стране просвећених народа и општа начела међународног кривичног права. Потом следи анализа секундарних извора одговорности за међународна кривична дела. На овом месту је кандидат посматрао следеће правне изворе као што су : међународни обичаји, судска пракса (посебно пракса Хашког трибунала и Трибунала за Руанду) и правна теорија (домаћа и инострана). И на крају, што је уобичајено за радове ове врсте, кандидат је изложио критички осврт на анализу појединих извора међународног кривичног права указујући на њихове предности и недостатке.

У трећој глави под називом : "Међународна кривична дела" (стр. 75-156), која заузима значајно место у предметној докторској дисертацији, прво су анализирани опште карактеристике и елементи, те врсте, облици и видови испољавања међународних кривичних дела уопште, да би потом изложени, детаљно и аргументовано, на бази међународне, иностране и домаће правне теорије, али и богате међународне судске праксе поједина међународна кривична дела и то : злочин агресије, злочин геноцида, злочин против човечности и ратни

злочини (кршење закона и обичаја рата). Ова кривична дела су проучавана правно-догматским методом путем анализе појединих објективних и субјективних обележја њихових бића : објект заштите, објект напада, радња извршења, начин, место и време предузимања радње извршења, облици испољавања, својство учиниоца, облик кривице учиниоца и прописаност кривичних санкција за њихове учиниоце.

Користећи бројну домаћу и инострану правну литературу, као и правна схватања међународних и националних судских органа кандидат је прецизно, богато, систематски, критички, полемички и аргументовано изложио и анализирао појам и елементе најзначајнијих међународних кривичних дела у ужем смислу (према хашком и женеvском праву), њихове карактеристике, правну природу и врсте, те одговорност и кажњивост њихових учинилаца. Ова анализа има изузетно велики практичан значај јер поставља сигурне критеријуме за разграничење наведених кривичноправних ситуација што има даље утицај на утврђивање кривичне одговорности и кажњавање учинилаца анализираних међународних кривичних дела.

У четвртој глави : "Кривична одговорност организованих ентитета" (стр. 157-219) кандидат, међу првим ауторима нашој држави, разматра бројна питања која се односе на могућност и потребу утврђивања кривичне одговорности правних лица – организованих ентитета за међународна кривична дела. Иако је у историји било више покушаја да се за учињена међународна кривична дела огласе државе и поједина правна лица кривично одговорним, ова идеја тек спорадично и делимично добија своје оживотворење у савременој судској пракси (пракси Нирнбершког суда). За ову анализу је било потребно претходно посматрати историјски развој кривичне одговорности организованих ентитета од најстаријих времена (из периода старог света) до данашњих дана, те утврдити основе и правну природу ове врсте кривичне одговорности што је кандидат зналачки и аргументовано урадио користећи бројне изворе домаће и иностране правне теорије, међународне документе и судску праксу.

Посебно је важан део излагања у овој глави у коме кандидат детаљно излаже специфичности кривичне одговорности појединих организованих ентитета. На овом месту његову научну знатижељу привлаче два питања. То су : 1) кривична одговорност државе (где кандидат посебно посматра појам, карактеристике, елементе, правну природу одговорности и могућност кажњивости државе) и 2) кривична одговорност извршних органа ентитета : владе, политичких организација, војне команде и др. На овом месту је кандидат анализирао када, у којим случајевима и на који начин се решавају у судској пракси иначе честе ситуације у којима се разматра кривична одговорност појединих организованих ентитета за извршена међународна кривична дела од стране појединаца – физичких лица у оквиру тих ентитета.

Анализа појма, елемената, карактеристика, специфичне правне природе и врста кривичне одговорности физичких лица (надређених и подређених) за међународна кривична дела представља предмет проучавања у петој глави ове докторске дисертације под насловом : "Индивидуална кривична одговорност" (стр. 221-249). Наиме, поједина међународна кривична дела представљају резултат, последицу радње извршења коју предузимају поједина физичка лица за време рата, оружаног сукоба или окупације према противничкој страни. Стога је кандидат морао да одређено место и пажњу посвети и анализи индивидуалне кривичне одговорности физичких лица за међународна кривична дела. Наравно, при томе је

претходно анализирао историјски развој овог облика кривичне одговорности, указујући при томе на појам, елементе, карактеристике, правну природу, као и специфичности колективне и објективне одговорности у појединим случајевима извршења међународних кривичних дела.

Иако је историјски посматрано, командна, старешинска или заповедна одговорност била позната и у ранијим историјским периодима, она свој врхунац доживљава тек у 20. веку. Управо је то предмет анализе кандидата Горана Ђорђевића у шестој глави докторске дисертације под називом : "Командна одговорност" (стр. 251-304). Ради се о специфичном облику одговорности надређеног лица (политичког и војног старешине) за међународна кривична дела која су извршила њему потчињена лица. То је облик одговорности по основу пропуштања неопходно нужних и потребних мера да се спречи извршење неког таквог кривичног дела од стране надређеног лица. У овом делу свога рада, кандидат је детаљно, аргументовано и полемички, на бази богате међународне праксе, у првом реду праксе Хашког трибунала и Трибунала за Руанду, као и низа релевантних међународних докумената, али и одредби националног кривичног законодавства, анализирао појам, елементе, карактеристике, облике, испољавања, врсте, правну природу и изворе командне одговорности, као и њен однос са саучесништвом.

Седма глава ове докторске дисертације под називом : "Одговорност за заједнички злочиначки подухват" (стр.305-415) обрађује изузетно значајан институт одговорности у међународном кривичном праву и то по први пут у нашој држави. Реч је о заједничком или удруженом злочиначком подухвату. Излагање у овом делу свога рада, кандидат је поделио у три целине. Као што је и логично, на првом месту је дат преглед историјског развоја одговорности за међународна кривична дела по основу заједничког злочиначког подухвата, те анализа овог института у светлу међународног обичајног права.

Другу целину у овој глави представља правна анализа одредби појединих међународних докумената као што су : Статут Међународног војног суда у Нирибергу, пракса Хашког трибунала (будући да Статут овог Трибунала не познаје овај институт, иако га у пракси често примењује, посебно на међународна кривична дела извршена на подручју Босне и Херцеговине), Статут Специјалног суда за Сијера Леоне и коначно Статут сталног Међународног кривичног суда у Хагу. И на крају, детаљно, полемички и аргументовано кандидат је анализирао овај специфичан облик кривичне одговорности у међународном кривичном праву. На овом месту је посебну пажњу посветио излагању појма, објективних и субјективних елемената и карактеристика заједничког злочиначког подухвата, његових облика испољавања, правне природе, те односа заједничког злочиначког подухвата са другим облицима одговорности за међународна кривична дела као што су : помагање, подржавање, завера и посредно извршилаштво.

Том делу докторске дисертације следе закључна разматрања (стр. 417-425). На овом месту кандидат је сажето, концизно и систематизовано изложио појам, правну природу, елементе, врсте, историјски развој, карактеристике, место, улогу и значај кривичне одговорности физичких и правних лица (ентитета - посебно државе) за међународна кривична дела са аспекта кажњивости њихових учинилаца у међународном кривичном праву. При томе је ову одговорност анализирао не само на бази решења у кривичном праву Републике Србије, већ и на бази решења у релевантним међународним документима као што су : Статут Међународног војног суда у Нирибергу, Декларација команданта савезничких снага на Далеком истоку

којим је формиран Међународни војни трибунал у Токију, Закон број 10. Контролног савета за Немачку, Статут Хашког трибунала, Статут Трибунала за Руанду и Римски Статут сталног Међународног кривичног суда у Хагу, односно у домаћој и иностраној правној теорији и судској пракси.

Овом приликом је кандидат укратко изложио и бројне теоријскоправне и судскопрактичне аспекте различитих облика кривичне одговорности у овој најмлађој грани казненог права. Такође је указао и на недостатке у примени појединих правних решења од стране међународних судских органа, односно на недоследности и спорне ситуације у судској пракси, покушавајући да истовремено да и предлоге за превазилажење и решење уочених недостатака, односно предлоге мера за повећање ефикасности надлежних органа у процесу утврђивања кривичне одговорности и кажњивости за међународна кривична дела.

ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

После детаљног разматрања докторске дисертације: "Одговорност за међународна кривична дела" Комисија закључује да пред кандидатом није био нимало лак и једноставан задатак. Требало је, наиме, проучити и анализирати обимну домаћу и инострану законску и правнотеоријску литературу, релевантне међународне документе, као и актуелну судску праксу која се односи на процес утврђивања кривичне одговорности и кажњивости физичких и правних лица (ентитета) за најтежа међународна кривична дела : злочин агресије, злочин геноцида, злочин против човечности и ратне злочине. На значај института кривичне одговорности у међународном кривичном праву, али и у националном кривичном праву, од најстаријих времена до данас, указују посебно бројне конкретне ситуације из непосредне праксе у којима долази до различитих облика и видова испољавања најтежих облика међународних кривичних дела у вези са ратом, оружаном сукобом или окупацијом, те потребе за утврђивањем кривичне одговорности и кажњавања њихових учинилаца.

Ради се, наиме, о институту општег дела међународног кривичног права који се историјски гледано појавио доста рано, али је свој врхунац доживео почев од 19. века, а нарочито у 20. веку где је забележен највећи број ратних дешавања са више десетина милиона погинулих и рањених лица, углавном цивила и великим материјалним разарањем. То указује на актуелност и значај изучавања различитих, често и специфичних облика кривичне одговорности за међународна кривична дела у домаћем, упоредном и међународном кривичном праву. Све је то побудило пажњу не само међународне заједнице, законодаваца у појединим државама и правосудних органа, већ и опште јавности. Но, и поред тога, проблематика кривичне одговорности и кажњавања за међународна кривична дела није у нашој држави у довољној мери до сада систематски, комплексно и продубљено посматрана и анализирана (о чему сведочи готово непостојање монографских или обимнијих публикација на ову тему).

Кандидат је при писању ове дисертације успео да кроз анализу бројних домаћих и иностраних извора да преглед и критички осврт на историјски развој, појам, природу, елементе, карактеристике, врсте, правни основ и границе кривичне одговорности и кажњивости учинилаца међународних кривичних дела, и то не

само са становишта правне теорије, већ још више са аспекта судске праксе и потребе решавања бројних спорних ситуација у непосредној пракси.

Наиме, кандидат је у овом раду дао прегледан и исцрпан критички осврт на различита и бројна теоријска схватања везана за : појам, карактеристике, елементе, врсте, правни основ, границе, правну природу и карактеристике кривичне одговорности физичких и правних лица за међународна кривична дела сучељавајући при томе различита, често и супротстављена схватања домаће и иностране правне теорије. Анализирајући посматране карактеристике различитих облика кривичне одговорности за извршење међународних кривичних дела у савременом кривичном праву, кандидат је савладао низ потешкоћа одређујући услове, начин и домете примене правних решења (садржаних у међународним документима, националном кривичном законодавству и пракси међународних судских органа) код прописивања и утврђивања кривичне одговорности и изрицања кривичних санкција учиниоцима међународних кривичних дела и правилно уочавајући могуће проблеме, недоследности и дилеме у примени правних решења у конкретним животним ситуацијама у судској пракси, те дајући предлоге за њихово разрешење и превазилажење.

Међу посебним квалитетима по којима се издваја ова докторска дисертација је свакако свеобухватно теоријско, практично, историјскоправно и упоредноправно посматрање и анализа појма, елемената, основа, правне природе, врста и карактеристика одговорности физичких и правних лица за међународна кривична дела у примени, не само у области домаће и иностране теорије кривичног права, већ још више у судској пракси, односно у међународном кривичном праву. Досадашња кривичноправна литература (и то не само домаћа) је без оправдања игнорисала бројна питања везана за специфичне облике кривичне одговорности у међународном кривичном праву. При обради постављене теме, кандидат се није задржао само на пуком интерпретирању позитивне правне домаће и међународне литературе, већ је аргументовано и полемички износио и бранио своја оригинална гледишта.

Овакав приступ кандидата, који је за сваку похвалу, је ипак код неких обрађених питања био мање успешан и мање доследан, а уочена су и извесна понављања и преопширности у мањој мери, што не умањује укупан квалитет рада. Напротив, овако интерпретирана проблематика кривичне одговорности и кажњивости за међународна кривична дела у међународном и националном кривичном праву несумњиво ће наићи на добар пријем не само стручне, већ и опште читалачке публике. Рад је, иначе, свеобухватан, комплексан, зналачки структурисан и научно фундиран, што му уз коришћење обимне домаће и иностране правне литературе, великог броја међународних докумената, судске праксе међународних судских органа (у првом реду Нирнбершког суда, Хашког трибунала и Трибунала за Руанду) и законских текстова различитих кривичноправних система, уз одговарајући научни инструментаријум даје висок ниво квалитета. На, то уосталом указује и солидан правнички језик, као и јасан и разумљив стил приповедања кандидата.

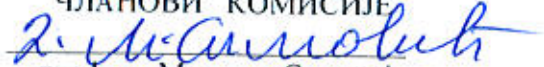
Стога Комисија закључује да докторска дисертација кандидата Горана Ђорђевића : "Одговорност за међународна кривична дела" представља резултат самосталног и оригиналног научног рада из области кривичног права. Кандидат је у раду прикупио, систематизовао и анализирао постојећу домаћу и инострану

историјскоправну, правнотеоријску, законску и судскопрактичну литературу и својим радом дао одређени допринос науци кривичног права.

Пошто су испуњени услови предвиђени Статутом Правног факултета у Нишу, Комисија закључује да је докторска дисертација : "Одговорност за међународна кривична дела" кандидата Горана Ђорђевића подобна за јавну одбрану, па предлаже Наставно-научном већу Правног факултета у Нишу да усвоји Извештај о подобности докторске дисертације и формира Комисију за јавну одбрану.

У Нишу, 30. априла 2014. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

проф. др Миодраг Симовић
редовни професор Правног факултета
у Бањој Луци

проф. др Саша Кнежевић
редовни професор Правног факултета
у Нишу

проф. др Драган Јовашевић
редовни професор Правног факултета
у Нишу